

EKONOMİK KRİZ VE İŞÇİ SINIFI: 1958-1961

26 Kasım 2021

Yıldırım Koç

Günümüzün ekonomik krizini ve giderek derinleşmekte olan bu kriz karşısında işçi sınıfının olası tepkileri konusunu incelerken, ülkemizde geçmişte yaşanan ekonomik krizlere ve ortaya çıkan tepkilere bakmakta yarar var. Çünkü yazımda belirttiğim gibi, 1929-1932 krizi işçilerin gerçek ücretlerinde bir azalmaya yol açmamıştı. Ekonomik krizin yükünü köylülük çekmişti. 1958-1961 krizinde de benzer bir durum söz konusu.

Diğer bir deyişle, her ekonomik kriz mutlaka işçi sınıfında ciddi bir yoksullaşmaya ve tepkilere neden olur gibi bir değerlendirme yapmak son derece yanlıştır. Ekonomik kriz koşullarında işçi sınıfında kitlesel bir tepki gelişmezse, bunu işçilerin bilgisizliği, cahilliği, korkaklığı, sınıf bilinci yoksunluğu, vb. gibi etmenlerle açıklamaya çalışmak gibi bilimsellikten uzak yaklaşımlar yerine, tepkisizliğin gerçek nedenlerini araştırmak daha doğru bir yöntemdir.

Ülkemizin ekonomi tarihinde ilginç krizlerden biri 1958-1961 krizidir.

Cumhuriyet döneminin ikinci önemli krizi 1958-1961 yıllarında, dünyada kapitalizmin altın çağı sürerken yaşandı. Kriz, ağırlıklı olarak döviz eksikliğiyle bağlantılıydı. Dış borçlar bir süredir ödenemiyordu. 1958 Ağustos'unda IMF güdümlü bir istikrar programı kabul edildi ve Türk Lirası devalüe edildi.

1958-1961 ekonomik krizinde sabit fiyatlarla GSMH 1958 yılında yüzde 4,5 ve 1959 yılında yüzde 4,1 oranlarında büyüdü. Büyüme, 1960 yılında yüzde 3,4 ve 1961 yılında yüzde 2,0 oranlarıyla sürdü. Sabit fiyatlarla kişi başına GSMH ise 1958 yılında yüzde 1,6; 1959 yılında yüzde 1,1; 1960 yılında yüzde 0,5 oranlarında büyüdü, 1961 yılında yüzde 0,6 oranında azaldı.

Ancak bu önemli kriz döneminde de işçi sınıfının hak ve özgürlüklerinde geriye gidiş yaşanmadı.

1955 nüfus sayımı sonuçlarına göre, gelir getirici bir işte çalışan 11,6 milyon kişinin yalnızca yüzde 14'ü (1,6 milyon kişi) ücretliydi. İşverenler, 39,5 bin kişiydi (yüzde 0,3). Kendi hesabına çalışanlar 3,3 milyon kişi (yüzde 28,3) ve ücretsiz aile çalışanları da 6,7 milyon kişiydi (yüzde 57,4).

Prof.Dr.Şevket Pamuk'un **İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler, 1469-1998** (DİE Yay.No.2397, Ankara, 2000, s.84) çalışmasına göre, imalat sanayiinde işçilerin gerçek ücretleri 1950 yılında 100 kabul edilirse, gerçek ücretler 1957 yılında 143 ve 1958 yılında 146 oldu. Ekonomik krize rağmen imalat sanayiinde gerçek ücretler 1959 yılında 150'ye, 1960 yılında 158'e ve 1961 yılında 161'e yükseldi. 1962 yılında da 169 oldu. Kriz döneminde gerçek ücretler düşmedi; aksine arttı.

Ekonomik kriz döneminde sendikal güvenceler de geliştirildi. 25.5.1959 gün ve 7285 sayılı Yasayla İş Kanunu değiştirilerek, temsilcilik görevini yapması nedeniyle işten çıkarılan işçiye bir yıllık ücreti tutarında tazminat ve diğer işçilerin kötü niyetle işten çıkarılması durumunda ihbar önelerine ilişkin ücretin üç katı tutarında tazminat ödenmesi uygulaması kabul edildi.

25.5.1959 gün ve 7286 sayılı Yasayla 5018 sayılı Yasa değiştirilerek, sendika özgürlüğünün işverence ihlali durumunda bir yıllık ücret tutarında tazminat getirildi.

11.4.1960 gün ve 7467 sayılı Yıllık Ücretli İzin Yasası ile İş Yasası'na tabi olan işyerlerinde çalışan işçi ve müstahdemler için yıllık ücretli izin hakkı tanındı. Yıllık ücretli izin süresi, 1 yıldan 5 yıla kadar kıdemi olanlara yılda 12 gün, 5 yıldan fazla ve 15 yıldan az kıdemi olanlara yılda 18 gün ve 15 yıldan fazla kıdemi olanlara da yılda 24 gün olarak düzenlendi. 6.5.1960 günü de Yıllık Ücretli İzin Talimatnamesi yayımlandı.

Başbakan Adnan Menderes 1960 yılında 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı kutladı. Başbakan Adnan Menderes, radyodan yaptığı konuşmada şunları söyledi. "Bugün 1 Mayıs İşçi Bayramı, işçi kardeşlerimize elemsiz, kedersiz bir çok bayramlar idrak etmelerini ve onların refah ve saadetini temenni ederken, bu gayede kendilerine her zaman yardımcı olmanın en aziz emelimi teşkil ettiğini ifade etmek isterim."

Ekonomik kriz devam ederken gerçekleştirilen 27 Mayıs Devrimi sonrasında da işçi hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi sağlandı.

27 Mayıs sonrasında gazeteciler lehine önemli bir düzenleme yapıldı. 4.1.1961 gün ve 212 sayılı Yasa ile Basın İř Kanunu değiştirilerek gazetecilerin hakları genişletildi.

1961 Anayasasının hazırlanmasına demokratik biçimde seçilmiş işçi temsilcileri de katıldı.

1961 Anayasası işçi ve memurların sendikal haklarını genişletti.

1958-1961 ekonomik krizi işçi sınıfına önemli zararlar vermedi, sınıf mücadelesinin ve kendiliğindenci sınıf hareketinin gelişmesine yol açmadı.

Her ekonomik krizin işçi sınıfı üzerindeki etkilerinin ayrı ayrı incelenmesi zorunludur. “Ekonomik kriz işçi sınıfını ezer ve kitlesel eylemlere yol açar” türü genellemeler doğru değildir, bilimsellikten uzaktır.